

Særlig plagsomme tics og sosialt upassende atferd

Av: Liv Irene Nøstvik, sykepleier, Daglig leder NTF

Noen tics kan være særlig sosialt hemmende og stigmatiserende. Tics som i utgangspunktet er «uskyldige» kan bli belastende i gitte situasjoner. Å himle med øynene, rekke tunge, smatte, spytte, grimasere, rape eller gurgle er eksempler på tics som kan skape vanskeligheter i sosiale sammenhenger. Negative reaksjoner fra omgivelsene kan medføre at en unngår steder med mange mennesker og i verste fall føre til sosial tilbaketrekking. Dette kan få betydning for både skolegang, arbeidsliv og sosialt liv (1).

Komplekse tics kan se formålsrettet ut og misforstås som meningsfulle handlinger eller utsagn som utføres med hensikt. Komplekse motoriske tics kan blant annet være å ta på andre, ta på ting, kaste ting, hoppe, flakse, gå rart, lage piruetter, vri og kaste med hodet samt vri og strekke på kroppsdeler.

Komplekse vokale tics kan være korte ord («hm», «hei, hei»), fraser («ha det bra», «skjønner du»), hele setninger («hold tåta på deg»), stopp i taleflyten eller plutselige forandringer i stemmeleie, rytme, tempo, tonefall og intensitet. Komplekse vokale tics kan oppfattes som provokasjoner og noe man sier for å irritere eller forstyrre.

Negative reaksjoner fra omgivelsene og følelsen av å være annerledes kan være en betydelig stressfaktor. Fysiske og psykososiale belastninger som følge av tics kan gi økt frustrasjon, og i verste fall medføre irritasjon og sinne. Slike forhold kan for eksempel være vedvarende smerter og spenninger i kroppen, utmattelse, lite søvn eller dårlig søvnkvalitet, eller som reaksjon på oppmerksomhet fra andre i form av blikk, stirring og kommentarer eller krenkelser som erting, latterliggjøring, mobbing og avvisning (2) (3) (4).

Koprofenomener

Koprofenomener er fellesbetegnelsen for atferd som kan være støtende for andre.

Det er ikke mulig å forutsi hvem som utvikler koprofenomener, hvordan det vil arte seg, hvor lenge det vil vare eller om det vil forsvinne igjen. Hos omtrent halvparten av de som utvikler koprofenomener er symptomene forbigående. Koprofenomener forekommer sjelden ved mild grad av TS. Dette finnes det lite litteratur på, og det er fortsatt mange ubesvarte spørsmål knyttet til dette.

Kopropraksi er ufrivillige handlinger eller bevegelser av sosialt uakseptabel karakter, som for eksempel «å vise fingeren». Seksuelt ladede bevegelser av forskjellig art kan være en annen handling (5)

Koprografi er når noen skriver uakseptable ord på steder de ikke hører hjemme, for eksempel at banneord eller andre støtende ord skrives i marginen på skriveboka eller at skriftlige fortellinger inneholder mange uakseptable ord. Det beskriver også når noen lager tegninger som er seksuelt ladet eller preget av vold. Dette finnes det svært lite kunnskap om, og kan lett tolkes som et oppdragelsesproblem når det forekommer hos barn.

Koprolali kjennetegnes ved ufrivillige utbrudd av banning eller «stygge» ord. Koprolali er vokale tics som vanligvis viser seg som enkeltord, men det kan også ytre seg i lengre setninger. Det karakteristiske er at ordene uttales og gjentas tvangsmessig, ofte i en annen form enn i normale samtaler. Setninger kan bli forstyrret av at upassende ord puttes inn uten at det hører hjemme der. Et eksempel: «Jeg skal *faen faen* på *faen* kino». Noen kan kamuflere problemet ved å rope ut andre ord som er mer nøytrale som for eksempel gås, pepper, etc.

Koprolali er et av de mest sosialt belastende symptomene ved TS, og er det mest kjente fenomenet knyttet til TS. Studier har vist at

koprolali forekommer hos omtrent 10 – 15 % av personer som har TS (5).

Ekkofenomener

Ekkofenomener handler om å herme/gjenta egne eller andres bevegelser eller utsagn.

For eksempel å gjenta noe man har hørt på TV, eller å repetere ord eller setninger andre har sagt - gjerne det siste ordet (6). Det er viktig å forstå at dette er tics, og ikke noe en gjør for å irritere eller fornærme noen.

Ekkopraksi innebærer å herme andres bevegelser.

Ekkolali innebærer å herme andres utsagn eller lyd. For eksempel å gjenta noe man har hørt på TV, eller å repetere ord andre har sagt - gjerne det siste ordet (6).

Palipraksi innebærer å gjenta egne bevegelser. For eksempel å ta på ting to eller flere ganger.

Palilali innebærer å gjenta seg selv. For eksempel å gjenta det siste ordet i en setning, eller deler av et ord. Palilali kan noen ganger minne om stamming. Palilali forstyrrer taleflyten, og kan gjøre det vanskelig å formidle det en vil si.

«Han gjentar ofte andres ord og setninger, gjerne sagt i frustrasjon eller som en vittig kommentar. Spesielt er dialekter en stor trigger. Han opplever nok dette som ganske flaut, for han ler ofte etterpå i tillegg. Det kan nok virke fornærmende, og i tillegg oppfattes han som frekk. Jeg har opplevd i flere år at det er svært vanskelig for omverdenen å forstå at dette er tics».
Mor til Terje, 14 år

NOSI- sosialt upassende utbrudd

NOSI er forkortelse for Non-obscene complex socially inappropriate behaviour. NOSI innebærer sosialt upassende utbrudd, for

A close-up photograph of a person's face and upper torso. The person is holding a white, circular speech bubble with a tail pointing towards their mouth. Inside the speech bubble, the symbols '% # @ \$ * !!!' are printed in a bold, black, sans-serif font. The person is wearing a grey V-neck shirt. The background is a solid orange color.

% # @ \$ * !!!

eksempel upassende kommentarer til folks utseende, etnisitet, religiøs tilknytning og så videre. Utbruddene skiller seg fra koprofenomener ved at de ikke bare er av uanstendig karakter. De som strever med dette kan vanskelig kontrollere trangen til å si «det forbudte» selv om det er helt i strid med hva de mener. Sårende, kjønnsrelaterte, rasistiske eller diskriminerende utsagn er ikke på noen måte karakteristisk for personens tanker eller oppfatning. Det kan være vanskelig å skille dårlig oppførsel og stygt språk fra slike tics-relaterte fenomener. De som strever med dette vil ofte gjøre alt de kan for å holde tilbake, og blir ofte svært fortvilet etterpå. Der som en med TS kommer med slike utsagn som egentlig har liten mening, bør man først finne ut om dette kan være knyttet til det å ha TS. NOSI er ofte rettet mot familie eller kjente personer, enten hjemme, på skolen eller arbeidsplassen. Dette kan selvfølgelig medføre konflikter og negative reaksjoner fra andre (7).

Kilder:

1. **Stefl, M.E.** Mental health needs associated with Tourette syndrome. *American Journal of Public Health*. 1984.
 2. **Benaroya- Muhlstein, N. et al.** Aggressive symptoms in children with tic disorders. *European Child & adolescent Psychiatry*. 2019.
 3. **Piasecka, J.P et al.** Assessing and Treating Emotion Dysregulation and anger Management. [book auth.] J.F, Murphy, T.K., Piacentini, J. & Storch, E.A. (Eds) McGuire. *The Clinician's Guide to Treatment and Management*. s.l. : Academic Press, 2018.
 4. **Pollack et al.** Tourette syndrome –associated psychopathology: roles of comorbid attention-deficit hyperactive disorder and obsessive-compulsive disorder. *Journal of Developmental Behavioral Pediatrics*. 2009.
 5. **Robertson, M. M. & Cavanna, A. E.** *The facts Tourette Syndrome*. 2. utg. s.l. : Oxford University Press, 2008.
 6. **Freeman, R.** *Tics and Tourette Syndrome- Key Clinical Perspectives*. s.l. : Mac Keith Press, 2015.
 7. **Strand, G.** *AD/HD, Tourettes syndrom og narkolepsi- en grunnbok*. 2. utg. . s.l. : Fagbokforlaget, 2009.
-

